

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-14. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. – Назва з екрана.

4. Стрельцов Є. Л. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України: склад злочину : конспект лекції / Є. Л. Стрельцов, А. М. Притула. – Одеса : Фенікс, 2011. – 28 с.

Боднар Анастасія Василівна, здобувач науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА: СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Кримінальні провадження про умисне знищення або пошкодження чужого майна відносяться до складних як з точки зору юридичного аналізу, так і здійснення досудового розслідування. Це значною мірою пояснюється: характером способів вчинення як руйнівних процесів, що тягнуть за собою знищення багатьох слідів кримінального правопорушення; труднощами проведення окремих слідчих (розшукових) дій; відсутністю достатньої кількості слідчих, що володіють спеціальними знаннями і навичками розслідування даної категорії проваджень.

Усе це висуває вказану багатопланову проблему в коло актуальних напрямів досліджень у теорії криміналістики. Тому метою публікації є узагальнення найбільш значимих наукових досліджень із проблем використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна [1, с. 7].

Проблемам, пов'язаним із окремими аспектами розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна, присвячені праці ряду науковців, а саме: Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, М. Ю. Бузинарського, Т. В. Варфоломєєвої, О. М. Васильєва, І. Ф. Герасимова, В. А. Журавля, С. І. Зернова, Ю. В. Іванова, А. В. Іценка, О. Я. Качанова, Г. М. Козакова, І. І. Котюка, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, А. В. Мішина,

В. Г. Палюха, І. Ф. Пантелеєва, І. О. Попова, І. І. Старокожева, Л. А. Ушакова, А. І. Федотова, В. Ф. Ханіна, В. Ю. Шепітька та ін.

Серед українських науковців дисертаційні дослідження, пов'язані з різними аспектами розслідування умисного знищення або пошкодження майна, здійснювали В. В. Колесніков («Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами». – Харків, 2004), А. М. Степанова («Особливості предмету доказування у справах про підпали з метою приховування злочинів». – Київ, 2004), М. Ю. Бузинарський («Методика розслідування умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу». – Київ, 2011), Ю. Я. Олійник («Розслідування умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства». – Київ, 2014), Б. К. Слободянюк («Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна». – Київ, 2016).

Значна кількість наукових досліджень присвячувалась розслідуванню умисного знищення або пошкодження чужого майна, вчиненого шляхом підпалу, в той час як питання використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії недосліджені повною мірою. Праці перерахованих вчених становлять велику теоретичну цінність і практичну значущість, але тим не менше, не охоплюють повного комплексу питань, спеціально присвячених проблемам використання спеціальних знань, залучення спеціаліста при проведенні деяких слідчих (розшукових) дій методики розслідування злочинів, передбачених ст. 194 КК України.

Використання спеціальних знань у процесі досудового розслідування є кримінальним процесуальним інститутом, який утворився історично. Протягом усього періоду його розвитку спеціальні знання слугували успішному вирішенню завдань кримінального судочинства, підвищенню якості досудового слідства. Високий рівень досягнень різних наук, є методологічною основою для вироблення нових засобів, стратегії і тактики розкриття та розслідування злочинів.

Кримінальне процесуальне законодавство не розкриває змісту поняття «спеціальні знання». У ст. 69 та 71 КПК України йдеться про використання наукових, технічних або інших спеціальних знань і навичок. Проте сьогодні жодних сумнівів

щодо необхідності їх використання для оптимізації діяльності з виявлення, розкриття і розслідування ні у науковців, ні в практичних співробітників не існує [2, с. 155].

До ознак, що характеризують спеціальні знання, відносять такі: ці знання не є загальновідомими, загальнодоступними та одиничними; вони набуваються особою в процесі теоретичної та практичної підготовки до конкретної діяльності; неодноразово використовуються; надаються не в прямій, а в опосередкованій формі; залучаються в процес у встановленому законом порядку за наявності в учасників процесу потреби у такого роду знаннях; використовуються у передбачених процесуальним законодавством формах; їх використання пов'язане з певним рівнем освіти та/або підготовки, а також професіональним або іншим досвідом; такі знання сприяють забезпеченню винесення законного та обґрунтованого акту органів досудового розслідування та суду [3, с. 7].

У продовження нашого розгляду варто вказати на поширеність практики використання такої форми допомоги фахівців під час розслідування знищення або пошкодження майна як участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій. Участь спеціаліста створює умовну гарантію одержання належних доказів у випадках, які вимагають застосування спеціальних знань, сприяє виявленню доказів, які могли бути упущені слідчим через його непоінформованість у спеціальних питаннях [4, с. 35]. Звідси можна говорити про те, що спеціаліст не є самостійною фігурою в кримінальному процесі. Він не має права самостійно провадити будь-які дії, а діє під безпосереднім керівництвом слідчого, надає йому допомогу в збиранні доказів.

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України) [5]. Вивчення наукових джерел та слідчої практики демонструє, що спеціалісти залучаються до участі в слідчих (розшукових) діях (у тому числі за фактами знищення або пошкодження майна) у разі: 1) відсутності спеціальних знань і навичок у слідчого; 2) недостатнього оволодіння слідчим

прийомами і засобами швидкого й доброякісного виконання тієї чи іншої роботи, що вимагає спеціальних знань і навичок; 3) необхідності з етичних чи тактичних точок зору доручити здійснення визначених дій саме спеціалістові; 4) одночасного застосування ряду науково-технічних засобів; 5) необхідності виконання великого обсягу роботи, що вимагає спеціальних знань і навичок [6, с. 12].

Досліджуючи проблему використання спеціальних знань, не можна обійти увагою питання про можливість їх використання у формі судової експертизи. Судова експертиза вважається основним видом використання спеціальних знань при розслідуванні знищення або пошкодження майна, призначається і проводиться після відкриття кримінального провадження з дотриманням вимог КПК України.

Перелік експертиз, що можуть проводитися у кримінальних провадженнях про знищення або пошкодження майна є досить широким. Це ті самі традиційні (трасологічна, дактилоскопічна, техніко-криміналістична, експертиза документів, судово-економічна), а також спеціалізовані (вибухотехнічна, пожежотехнічна й товарознавчі) експертизи, які відіграють провідну роль у розслідуванні злочинів вказаної категорії.

Як висновок зазначимо, що під час розслідування знищення або пошкодження майна найбільш ефективним каналом розширення сфери використання спеціальних знань в процесі розслідування знищення або пошкодження майна є участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій (ст. 71 КПК України). Саме ця форма має визнаватися основною, а судова експертиза – особливою, вищою формою використання спеціальних знань, із усіма наслідками, що випливають.

Список використаних джерел

1. Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Б. К. Слободянюк. – Ірпінь, 2016. – 238 с.
2. Кудінов С. С. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій / С. С. Кудінов // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – № 3 (31). – С. 155.
3. Гора І. В. Використання спеціальних знань адвокатом : наук.-практ. посіб. / І. В. Гора. – Київ : Прецедент, 2013. – 62 с.

4. Грабовский В. Д. Фоноскопия. Теория и практика использования звуковых следов в расследовании преступлений : учеб. пособие / В. Д. Грабовский, О. Н. Кравчук. – Н. Новгород : НА МВД РФ, 2001. – 108 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.

6. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П. П. Ищенко. – М. : Юрид. лит., 1990. – 159 с.

Боровик Анна Миколаївна,
ад'юнкт кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ НА ҐРУНТІ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ВОРОЖНЕЧІ

У статті 2 «Загальної декларації прав людини», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року, зазначено: «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» [1].

Це положення Декларації знайшло своє відображення й в Основному Законі України – Конституції, безпосередньо, в статті 24, яка говорить: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Положення рівності громадян та, взагалі, будь-якої особи, а також недопущення дискримінації за будь-якою з вищеперерахованих ознак закріплені й в інших міжнародних та національних нормативно-правових актах.